

Թեոնէի գրին հետ: Հետեւաբար կ'ենթադրենք որ այդ հասարակական յիշատակագրութիւնները Պատմահեանի գրչէն չըլլան. այս ենթադրութեան նպաստաւոր կ'համարինք նաեւ այդ յիշատակագրութիւններուն ոճը. վասն զի մարդ մը չկրնար իր գրքերուն մէջ ասանկ երկար քառակ, ճոխ բան մը գրել:

Կ'ձեռնայ ուրիշն դարձեալ ենթադրել թէ Պատմահեան շատ շատ իտալերէն գիտէր եւ թէ իր այդ գրքերը — Թերեւս դեռ շատ մը ուրիշներուն — եւ իր Յիշատակարանին հետ փոխադրուած ըլլան Հոսմ' Անտոնեանց վանքի (=Ս. Լուսաւորիչ) մատենադարանը:

Իսկ թէ ի՞նչու կրնայ գրուած ըլլալ ա՛յն լուսանցագրութիւնը իր Յիշատակարանի վրայ, որուն համեմատ բազմալեզու մը կ'ըլլայ Պատմահեան, ըստ իս չունի ա՛ եւ է նշանակութիւն. ո՛րչափ ալ կարող չըլլանք մեկնութիւն մը տալ այս մասին:

Բ.

ՅՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

1624

ՌՈՒԱԿԱՆԻՆ ՏՊԱԳՐԵԱԼՔ

1. ԱՌԱՒԻՆՂ ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ (Բ. Տպգր)

(Տպագրեալ ի Հոռվոթ Տպարանի Ուրբանեան)

Ճակատը. — Եւ Տէր ներսէս արքեպիսկոպոս Բաղէչոյ քաղաքին տեսի զայս գիրքս որ է Պարզարանութիւն քրթոթոճնէական տրն Օրինականցն Թարգմանել ի լաթին լեզվէ ի հայոց բառս ի տէր Պետրոս Պոզս քահանայ կըրօնավորէն. Արդ վս ստուգութի սորայ վրկայեմ եւ կամակից եղէ կազմութեան սոյրին զի ճշմարիտ եւ ըստուքէ բանք սորայ ի թվ հոց ՌՀԳ եւ Ֆրոսնգաց, աթոյ կս տէր ներսէս Արքեպիսկոպոս Բաղէչոյ քաղաքին ձեռօք իմօք գրեցի զայս վրկաութիւնս:

Ես Ծըրրա Աւգոստինոս Բա՛նլենց(1) ի կարգէն քարոզողաց սրոյն դօ-
մինիկոսի Յաշխարէն հայոց յերկրէն նա՛ խջեւանայ ի գաւառէն ե-
րընջակոյ ի դիողաքաղաքէն ապարաներ զի եկի ի մայրաքաղաքն
հընոյմ վս հընազանդո թի գերադրական և թոռոյս սրբոց զըլխաւոր ա-
ռաքելոցն Պետրոսի և Պոլղոսի եւ Յաջորդի նոցին Ութևորոդ ուրբա-
նոսի Փափին ի թվն ծըննդեան Յի քի տեառն ժերոյ, առ ի Եւ երբ տեսի
զվերոյզըրեալ պարզաբանութիւն քըրխստոնէական վարդապետութի եւ
հրամանօք մեծազորացն ընթերց տուն առ տուն եւ զբոսա զէութիւնն
անսըզալ բաց ըստ քերթնկն թոյնն ա լիւր կամ պակաս իսկ զաշխա-
տող աշակն տառիս պէր Պետրոս Պողոս քահանա եւ կրօնավոր ի
հառց աղգէն որ եւ թարգմանեաց ըստուգութիւ ըզստոյ ի Ֆոանդաց
լեզվէ ի հայոց Յիշեցէք իսկ աղօթս ձեր զի Յս Կս ամ մեր Յիշաղացն եւ
Յիշեցելոցն ողորմացի Յիսուս միուսանգամ զալըստեան, Ամէն, Դըրեցի
զվկառութի ձեռամբ իմով մարիս զ, Ես Աւգոստինոս բջենց ի կարգէն
քարոզողաց :

Ես Ըստեփանոս Աւագ Սարկավարք Յամթէցի գաղպրի որդին վը-
կա՛ եմ ըստուգութիւ սորին :

Իրքին վերջը հետեւեալ ոտանաւոր գրութիւնն կը գտնուի .

Դըրոց ցանգըն է Պարզաբանեալ,
Կարգիւ թըխտոցն է շարագրեալ,
Իմաստնոցն է յայտնի ցուցեալ,
Իսկ անմըտացըն է յիմարեալ :
Կարգիւ թըխտոցն դու գիտ ըզնայ,
Ջոր փափայթիս տեսնուս ի նայ,
Երնծայ հոգիդ եւ զըվարճանայ,
Իմաստութեանն դարայն է սայ :
Ճարտարամիտ ի սայ նայեայ,
Ճայր եւ աւգոյտ հոգոյց լինենայ,
Երբոր ըստուգ ընթեռնոս ըզսայ :
Ի հոգոյն շընորհացըն զարդարեցաւ,
Յառաքելոցն շարադըրեցաւ,
Ուղղափառիցն պարգեւեցաւ,
Ի Հոռմայ գահըն հաստատեցաւ,
Ածաին շընորհնքէն ցուաւ,
Ի Սր հարանցըն կարգեցաւ,
Մեղի վըրկոյ թիւն շընորհեցաւ,
Վս հոգոց Սր հըրամանաւ,
Փառք Եւ Սր

Ածածնին Ամէն :

(1) Պէտք է լինի՝ Բաջենց տե՛ս «Բանասէր» Ա. 218 : — Մ. Խ.

ԹՈՒՒԱԿԱՆԻՆ, ՏՊԱԳՐԵԱԼԻՔ

1. ՀԱՐԱՆՑ ՎԱՐՔ. — (Ա. Տպգր)

(Տպագրեալ ի Զուգայ. ի Տպարանի Ամենափրկիչ վանոց)

Ծակասը. — Ինկած է մեր ձեռքը գտնուած օրինակէն :

Յիշատակարանը. — «Փառք... որ ետ կարողութ ժամանակեալ ան-
ձանցս, հասանել յաւարտ գրոցս որ կոչի հարանց վարք. Թվին. ՌՂ. ի
քաղաքն շտչ. որ է սպահան : Բանապատն նոր ջուղայոյ : Ի թաղաւ-
րութենն տարսից, ճահ սէֆոյն, եւ ի հայրապետութեն : Աբ. էջմիածնայ.
տն Տէր. Փրկչապոսի : Յիշատակեալն գիւղաքաղաքիս ջուղայոյ : Իշ-
խանաշուք Պարոնն խոջայ Սարգիսազին իմաստնոյ եւ բարեպաշտի : Զե-
ռամբ Նուաստ խաչատուր վարդապետի՝ կեսարացոյ : Որ բազում աշ-
խատութբ հանդերձ միաբան ուխտիս, Հազիւ կարացաք այս չափս ի
յայտ բերել : Զի ո՛չ ուսաք յուսեքէ : Եւ ոչ տեսեալ ի վարպետէ, Այլ
ի տեսչութենէ հոգոյն : Եւ աղօթիւք հոգեւոր հօրն մերոյ, Տէր Մովսէս
հաթուղիկոսի Փոխեցելոյ առ տր. Որ կրկին լուսաւորիչ եղեւ Հայկազան
սեռիս Նորոգելով Զոր էջմիածինն, եւ գեղծեալ կարգս մեր, որ ի թու-
լութենէ յառաջնոցն, Զոր տրած մեր ընչ երկրորդական վարդապետացն,
դասակից եւ պատկակից արասցէ ամէն : Յիշեալք եւ զհոգեւոր որդ-
եակքն իմ զՏէր Սիմէոն Վարդապետն : Եւ զտէր դաւիթ Վարդապետն,
Որ յայսմ ամի, Ծնորհիւն Այ տուաք Գաւազան երկոցունցն, եւ զպա-
տուակեան ծերունի տէր Մկրտչին : Եւ եւ զաշակերտակից նոցին զտէր
բաղչասարն, զտէր սահակն, զտէր յովսէֆն, զտէր նիկողայոսն : Զտէր
միքայէլն, զտէր աւետիսն, զյովսէֆն, զմեծ յովաննէսն, եւ այլ եւս բա-
զումք մեծամեծք եւ փոքունք, զոր ձանձրութիւն է յիշելն, եւ ամե-
նեքեան օթանդակ են այսմ գործոյ, ոմն ի թղթի շինութեան. զի թուղթ-
սըն եւս ի տանէ եմք շինեալ. բայց նիւթի լաւագոյնն դժուարագիւտ
լինելոյ սակս, այսպէս ձեռն ետ այժմուս, անմեղադիր լերուք, թերեւս
յառաջանալով լաւ եւս լիցի ոմն ի հազմութիւն գրոցս, ոմն ի սրբազրո-
թիւնն, եւ այլք յայլ իմն գործս : Զոր հատուցանողն բարեաց ըստ իւ-
րաքանչիւր ջանի եւ վաստակոց հատուցէ բազմապատիկ աստ եւ հան-
դերձեալն : Եւ տէրն մեր Յիսուս Կրիստոս. ձեզ յիշողացդ եւ մեղ յի-
շեցելոցս առ հասարակ ողորմեացի ի միւսանգամ գալըստեան իւրոյ որէ
աւրինեալ յաւիտեանս, ամէն : Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ
լուսաւոճանչ յաղօթս ձեր, որք օգտիք ի սմանէ կարողալով կամ օրի-
նակելով, զփոքրագոյն աշակերտն իմ զտէր Յակոբն, զՄարդարէն 3
զՀայրապետն, զԱնտոնն, եւ զՍարգիսն, որ բազում ջանիւք եւ աշ-
խատութեամբ եղեն ձեռնառու յայսմ ապագրութեանս : Եւ պակասու-
թեան սորին անմեղադիր լերուք... »

Մանօր — Օրինակ մը կը գտնուի Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանուց Մաթենադարանին մէջ : Մատենան է քառածալ . ունի 27 էջք : Թուղթն եւ տպագրութիւնն իրօք ո՛չ այնչափ լաւ :

ԿԱՊԵՏ

Ս Ե Ն Ա Ս Ս Ր Ե Ա Ն , Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն

Պուսոյ ազգ. Պատրիարքարանը գեղեցիկ ծառայութիւն մը ըրած եղաւ , հրատարակել տալով Սանասարեան վարժարանի Տեղեկագիրը (1884 - 1894) :

Տեղեկագիրը կը ցուացնէ վարժարանի ներքին կեանքն իր բոլոր մանրամասնութեամբ , այնպէս որ ընթերցողը կարող է դիւրութեամբ գաղափար կազմել բոլորի մասին ինչ որ ներկայացուած է հոն , Բարերարի կենսագրութիւնը կարեւոր տեղ մը կը բռնէ մասնաւորապէս :

Ճիշդ քառորդ դար անցած է այն օրէն , երբ բարեյիշատակ Մկրտիչ Սանասարեան — որ ազգօգուտ գործերով կենդանի օրինակ մ'եղած է իր ժամանակակիցներուն եւ յետագաներուն , նպաստելով ու պաշտպան հանդիսանալով միջնակարգ եւ բարձրագոյն դաստիարակութեան գործին — որոշեց լրացումի մէջ հիմնել համանուն վարժարանը , իր նպատակն էր , մասնաւորապէս զաւանկերու համար , պատարասել՝ զարգացած քաղաքացիներ , բանիբուն ուսուցիչներ , եւ տեղական արհեստներու յառաջադիմութեան յարմար արհեստաւորներ : Մինչեւ իր մահը , որ տեղի ունեցաւ 1890ին , ինքը վարեց վարժարանի վերին հսկողութիւնը , Մահուանէն ետք , նոյն պաշտօնը շարունակեց կրտսեկակատարներէն Վսեմ . Կ . Եղեանց , այնչափ արդիւնաւորութեամբ եւ անստգիւտ հոգատարութեամբ : Սա՛ , վարչական որոշ իրաւասութիւն մը իրեն վերապահելով , պատրաստեց մէկ նոր կանոնադրութիւն՝ կտակի զօրութեամբ , որով կը կառավարուի վարժարանը , սկսելով 1892էն , Այս կանոնադրութեան զօրութեամբ կազմուեցան հետեւեալ վարիչ մարմինները . 1. Պոլսոյ խնամակալութիւն , որուն կը նախագահէ Սրբազան Պատրիարք . 2. Տեղական հոգաբարձութիւն , օրուայ առաջնորդի նախագահութեամբ , 3. Վերսեւսույ եւ 4. Ուսուցչական մասնաժողով : Հիմնադրի կտակով , վարժարանի գոյութիւնն ապահովուած է : Քսանաւմեայ շրջանին մէջ վարժարանին ընդհանուր ծախքն եղած է՝ 7,131,301 զրդ : Վարժարանն ունեցեր է , ընդ ամէն , 544 աշակերտ , որոնցմէ 414-ը՝ ուսումնական բաժնին հետեւող . 88-ը՝ ինչ ինչ աւարկաներու եւ արհեստի հետեւող . եւ 42-ը՝ մինակ արհեստի հետեւող :